

حاشیه‌نشینی به روایت مسئولان سابق

تلاش‌های نافرجام

حاشیه‌نشینی ناشی از عملکرد نامطلوب مسئولان شهری و استانی در کشورمان به‌ویژه شهر مشهد است. این واقعیتی است که بایستی به‌صراحت گفت و وضعیت فعلی حاشیه‌نشینی مهم‌ترین دلیل بر این ادعاست. دلیل دیگر همین مسئله می‌تواند باشد که ۳۵ سال از انقلاب اسلامی می‌گذرد اما در دو سال اخیر عزم مسئولان شهری و کشوری در مورد ساماندهی حاشیه شهر مشهد جزم شده است و این موضوع را در تراز ملی مورد توجه قرار داده‌اند! بررسی عملکرد مسئولان و متولیان مدیریت شهری می‌تواند به‌خوبی مسیری را که به وضعیت فعلی منتهی شده است به‌ما نشان بدهد و بگوید که حاشیه شهر طی یک دوره زمانی کوتاه مدت شکل گرفته است و طی یک دوره کوتاه نیز حل نخواهد شد. در گزارش پیش‌رو سراغ شش تن از استانداران، فرمانداران و شهرداران سابق خراسان رضوی و مشهد رفتیم تا از وضعیت حاشیه‌نشینی و اقدامات انجام‌شده در زمان مدیریتشان بگویند. در این بین برخی از مدیران سابق درخواست مصاحبه ما را رد کردند یا در دسترس نبودند و از برخی دیگر به علت اهمیت و معاصر بودن به‌صورت مجزا بهره‌بردیم.

گزارش

مرضیه صاحبی - ملیحه زرین پور

♦♦ سال ۷۲ تا ۷۹؛ تشکیل ستاد عمران در فرمانداری مشهد

غلامرضا بصیری پور رئیس فعلی شورای عالی استان‌ها و عضو شورای شهر مشهد که طی بازه سال‌های ۷۲ تا ۷۹ فرماندار شهرستان مشهد بوده است، وی پاسخ سؤال ما را بیشتر به دوران امروز ربط می‌دهد و می‌گوید: «اکنون طی ۱۵ یا ۲۰ سال گذشته خیلی از نقاط حاشیه، بخشی از شهر شدند اما باز هم در لفظ به آن‌ها حاشیه گفته می‌شود.» وی در خصوص اقدامات انجام‌شده نیز می‌گوید: «در دوره‌ای که مسئولیت فرمانداری مشهد را بر عهده داشتم، سعی کردم تا با حضور خود مردم حاشیه اقدامات را انجام و معایب را اصلاح کنم به‌طوری‌که در ۲۲ مرکز جمعیتی افرادی از خود مردم را انتخاب و یک ستاد عمران تشکیل دادیم.»

بصیری پور به همین مقدار بسنده می‌کند و به راه‌حل‌های وضعیت فعلی می‌پردازد: «بنده در ابتدای آغاز شورای چهارم هم اعلام کردم که این قدر شعار ندهیم و بیاییم ۵ تا ۱۰ درصد از بودجه سرانه شهرداری را برای رسیدگی و ساماندهی حاشیه شهر کنار بگذاریم.» وی همچنین ایده ایجاد شهرهای جدیدش را نیز دوباره تکرار می‌کند، البته این حرف در شرایط امروز زده می‌شود و گر نه طی دوره‌های گذشته سیاست دولت و مسئولین نادیده‌انگاری حاشیه‌نشینان و استفاده از اهرم فشار برای پیشگیری از گسترش این پدیده بوده است.

♦♦ سال‌های ۷۸ تا ۸۱؛ اولین تجربه موفق اما بخشی‌نگر ساماندهی حاشیه شهر

سال‌های ۷۸ تا ۸۱ شروع توجه جدی‌تر به حاشیه‌نشینان بود، البته تنها در نگاه بخشی، آن‌هم توسط شهرداری شهر مشهد، احمد نوروزی شهردار وقت یا اشاره به این که در آن زمان مدیریت شهری از علت غافل مانده و تنها به برخورد با ساخت‌وسازهای غیر مجاز پرداخته می‌گویی: «در بین مسئولان سطح کشور تصویر دیگری از مشهد وجود دارد و در حقیقت این شهر را به همان حرم مطهر و وکیل‌آباد و مکان‌های تفریحی می‌شناسند و اطلاعی از حاشیه شهر ندارند.»

وی تعامل با استانداری، اداره مسکن و شهرسازی و ریزنی با مقامات برجسته و منتسب به دفتر رهبر معظم انقلاب همچون آیت‌الله علم‌الهدی که آن زمان در دانشگاه امام صادق (ع) بودند را یکی از اقدامات ابتدایی خود می‌داند، اقداماتی که به وزارت کشور نیز منعکس شد. نکته قابل توجه این است که بسیاری از مسئولین فعلی همچون معاون فنی و عمران استانداری دولت یازدهم، نیز در آن زمان مسئولیت داشته است، بنابراین بسیاری از مسئولین طی سال‌های مختلف با موضوع حاشیه‌نشینی مواجه بودند و نتیجه اقدامات دیروز آن‌ها، وضعیت امروز است.

♦♦ تشکیل مدیریت ساماندهی حاشیه‌شهر در شهرداری با اختیارات کامل

در این دوره اقدامات ارزنده اما ناکافی انجام شد، مهم‌ترین آن تشکیل «مدیریت مستقل و در حد معاونت ساماندهی حاشیه شهر» در شهرداری مشهد بود که نوروزی مسئولیت آن را به یکی از نیروهای جهادسازندگی داده بود، از این طریق فعالیت‌های

عمرانی قابل توجهی با کمک خود مردم انجام پذیرفت اما مهم‌ترین ضعف آن عدم توجه به پیشگیری از حاشیه‌نشینی بود. نوروزی در این دوران به تهیه طرح‌های تفصیلی و هادی نیز ورود پیدا کرد و حتی موضوع ایجاد شهرهای خودگردان را نیز پیگیری کرد اما با توجه به عدم حمایت دولت، این ایده اجرایی نشد.

♦♦ تلاش ناموفق برای مدیریت زمین

یکی دیگر از اقدامات این دوران تهیه بانک زمین بود، نوروزی می‌گوید: «سعی شد با تأمین منابع، املاکی که در معرض تخریب قرار دارند را شناسایی و خریداری کنیم، با بخشی از این پولی که از خود زمین به دست می‌آوریم، می‌توانستیم هزینه‌های خرید را تأمین کنیم و بقیه صرف پروژه‌های خدماتی شود و جلوی رشد و توسعه غیررسمی شهر را بگیریم.» نظارت بر ساخت‌وسازها، عدم همراهی سایر دستگاه‌ها و کمبود امکانات از سایر مسائلی بود که نوروزی به ما می‌گوید، وی همچنین با اشاره به ستاد توانمندسازی می‌گوید: «در آن زمان این ستاد حالت کما داشت.»

♦♦ پیشنهاد یک ساختار اجرایی همانند شرکت مسکن‌سازان

وی در آن زمان برای حل مشکل نبود ساختار اجرایی پیشنهاد تشکیل یک ساختار همانند شرکت مسکن‌سازان را می‌دهد ولی باز هم اجرایی نمی‌شود و تجربه تا حدود موفق مدیریت ساماندهی حاشیه شهر شهرداری به طور فزاینده‌ای ادامه پیدا نمی‌کند، البته نوروزی بعد از شهرداری، در قامت شرکت مسکن‌سازان به رویکرد جلب سرمایه‌گذار روی آورد و امروزه نیز با تغییر مأموریت شرکت مسکن‌سازان، موضوع توانمندسازی و جلب مشارکت مردمی را دنبال می‌کند که حاصل تجربه ۱۶ ساله وی است و قطعاً در زمان صدارت شهرداری رویکردی متفاوت داشته است.

♦♦ تقسیمات کشوری و بلا تکلیفی مناطق

استانداری سید حسن رسولی، سیاست‌مدار اصلاح‌طلبی که در بازه سال ۸۰ تا ۸۴ استاندار خراسان رضوی بود متقارن با شهرداری مهندس مفیدی و نوروزی بود، وی سیاست دولت را در دو بخش عمران شهری و بهسازی عنوان می‌کند و می‌گوید: «در آن زمان برخی از این نقاط به لحاظ ضوابط و معیارهای شهری در بلا تکلیفی به سر می‌بردند یعنی نه جزو کلان‌شهر و نه در زمره سایر واحدها و بخش‌ها بودند.» یکی از اقداماتی این دوره تعیین تکلیف مناطق بود، از حیث تقسیمات کشوری برخی محلات حواشی به بافت شهری، مناطق تحت پوشش خدمات شهری و محدوده شهر مشهد افزوده و بخشی از این مناطق به‌صورت شهرهای منفصل تعریف شدند اما برخی دیگر تحت عنوان روستا، دهستان و بخش مرکزی ساماندهی شد.

هرچند سیاست دولت‌مردان گذشته چه اصلاح‌طلب و چه سازندگی قهری بود اما با توجه به حوادث خرداد سال ۷۱ توجه مسئولین کشوری به حاشیه شهر مشهد بیشتر شده بود با این حال باز هم دولت‌مردان نسبت به حل کامل این موضوع اقدام قابل توجهی نکردند و تنها به‌صورت نصف و نیمه از شهرداری حمایت کردند.